

УДК 336.13:336.51:005.3(477)

**Вовчак О. Д.**

доктор економічних наук, професор,  
Університет банківської справи, Україна;  
e-mail: [vovchak.olga@meta.ua](mailto:vovchak.olga@meta.ua); ORCID ID: 0000-0002-8858-5386

**Гальків Л. І.**

доктор економічних наук, професор,  
Національний університет «Львівська політехніка», Україна;  
e-mail: [lubov.i.halkiv@lpnu.ua](mailto:lubov.i.halkiv@lpnu.ua); ORCID ID: 0000-0001-5166-8674

**Кулініч Т. В.**

кандидат економічних наук, доцент,  
Національний університет «Львівська політехніка», Україна;  
e-mail: [tculia@gmail.com](mailto:tculia@gmail.com); ORCID ID: 0000-0003-0110-7080

**Жайворонок І. Р.**

фахівець кафедри менеджменту організацій,  
Національний університет «Львівська політехніка», Україна;  
e-mail: [23illja23@gmail.com](mailto:23illja23@gmail.com); ORCID ID: 0000-0001-6304-368X

## **ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО СТАБІЛЬНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ, ПЕРЕДУМОВИ, КРИТЕРІЇ, ЗАХОДИ**

**Анотація.** Визначено основні завдання для розв'язання проблеми створення ефективної пенсійної системи в Україні. Розглянуто макроекономічні, соціально-трудова та демографічні чинники розвитку пенсійної системи України.

На основі даних чинного Зведеного бюджету Пенсійного фонду України доведено, що має місце фінансова незбалансованість, яка покривається за рахунок дотацій із державного бюджету.

Проведено критичний аналіз динаміки доходів і витрат бюджету Пенсійного фонду України.

На основі статистичних даних Кабінету Міністрів і Пенсійного фонду України розраховано темпи приросту середньої заробітної плати, середньої пенсії, кількості платників єдиного соціального внеску і кількості пенсіонерів. Охарактеризовано переваги і недоліки приросту показників збалансованості пенсійної системи.

Представлено приклад, який підтверджує несправедливість підходу до нарахування пенсійних відрахувань робітникам і самозайнятим індивідам.

Визначено основні критерії ефективності пенсійної системи. Описано параметри для оцінки ефективності функціонування пенсійної системи.

Сформовано комплекс заходів для вдосконалення чинної української пенсійної системи.

Визначено необхідне значення коефіцієнта заміщення для досягнення середнього рівня країн Європи.

Перераховано обмеження, яким повинні відповідати нормативно-правові документи, які будуть основою стратегії довгострокового розвитку пенсійної системи України.

Запропоновано умови, які повинні бути законодавчо оформлені для забезпечення збалансованості та довгострокової фінансової стійкості пенсійної системи.

Доведено інтегрованість пенсійної системи в інші інститути державного управління та їхню взаємозалежність на прикладі бюджету Пенсійного фонду України, значна частка якого формується на основі бюджетних трансфертів.

Загалом, окреслені значні інституційні зміни, яких вимагає функціонування фінансово стабільної пенсійної системи. Основну увагу приділено запровадженню повноцінної функціонуючої трирівневої пенсійної системи.

Запропоновано початкові зміни підходів до нарахування пенсій, які повинні відповідати європейським стандартам і враховувати валоризацію доходів.

**Ключові слова:** пенсійна система, фінансова стабільність, Пенсійний фонд України, бюджет.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 2; бібл.: 13.

**Vovchak O.**

*Doctor of Economics, Professor,  
Banking University, Ukraine;*

*e-mail: vovchak.olga@meta.ua; ORCID ID: 0000-0002-8858-5386*

**Halkiv L.**

*Doctor of Economics, Professor,*

*Lviv Polytechnic National University, Ukraine;*

*e-mail: lubov.i.halkiv@lpnu.ua; ORCID ID: 0000-0001-5166-8674*

**Kulinich T.**

*Ph. D. in Economics, Associate Professor,*

*Lviv Polytechnic National University, Ukraine;*

*e-mail: tculia@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-0110-7080*

**Zhayvoronok I.**

*Specialist of Department of Organizational Management,*

*Lviv Polytechnic National University, Ukraine;*

*e-mail: 23illja23@gmail.com; ORCID ID: 0000-0001-6304-368X*

## **FORMATION OF FINANCIALLY STABLE PENSION SYSTEM IN UKRAINE: CHALLENGES, PREREQUISITES, CRITERIA, MEASURES**

**Abstract.** This paper identifies the main tasks for solving the problem of creating an effective pension system in Ukraine. The macroeconomic, social-labor and demographic factors of development of the pension system of Ukraine are considered.

Based on the operating consolidated budget data of the Pension Fund of Ukraine, it is proven a financial imbalance, which is covered by subsidies from the state budget.

A critical analysis of the dynamics of the Pension Fund of Ukraine revenues and expenditures has been carried out.

Based on the statistics of the Cabinet of Ministers and the Pension Fund of Ukraine, the growth rates of the average wage, the average pension, the number of pension tax payers and the number of pensioners have been calculated. The advantages and disadvantages of the increase in the indicators of the balance of the pension system are characterized.

The example that confirms the unfairness of the approach to the calculation of pension payments to workers and self-employed individuals is presented.

The main criteria for the effectiveness of the pension system are identified. The parameters for assessing the effectiveness of the pension system are described.

A set of measures has been formed to improve the current Ukrainian pension system.

The necessary value of the replacement coefficient to reach the average level of European countries is determined.

The restrictions to which the regulatory documents that will form the basis of the strategy of long-term development of the pension system of Ukraine are listed.

The conditions that should be formulated to ensure the balance and long-term financial stability of the pension system are proposed.

The integration of the pension system into other institutions of public administration and their interdependence on the example of the budget of the Pension Fund of Ukraine have been proved, a considerable part of which is formed on the basis of budget transfers.

Overall, there are outlined significant institutional changes required by the functioning of financially stable pension system. The main attention is paid to the introduction of a fully functioning three-tier pension system.

Initial changes have been proposed to approaches to the accrual of pensions, which must meet European standards and take into account the valorisation of income.

**Keywords:** pension system, financial stability, Pension fund of Ukraine, budget.

**JEL Classification** G18, H61, H55, M11

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 2; bibl.: 13.

**Вступ.** Згідно з українським законодавством в Україні функціонує трирівнева пенсійна система. Розподільча система на першому рівні створена для того, щоб надавати соціальний захист усім людям похилого віку. Другий рівень (який зараз практично не функціонує в Україні) — це обов'язкова накопичувальна пенсійна система. Суть її полягає в тому, що держава займається збором коштів громадян у формі цільових податків і забезпечує процес їх інвестування з ціллю створення майбутніх накопичень. Розвиток третього рівня — добровільні пенсійні накопичення через недержавні пенсійні фонди — перебуває на початковій стадії, і його функціонування супроводжується низкою помилок.

Слід зазначити, що пенсійна система не є незалежною державною структурою, а, навпаки, механізмом, глибоко інтегрованим в інші сфери господарства і фінансів держави. Саме тому проблема створення ефективної пенсійної системи в цілях забезпечення стабільності фінансової та економічної сфери України є актуальною і вимагає дослідження.

**Аналіз дослідження і постановка завдання.** Серед науковців, які досліджували функціонування пенсійної системи України, слід виділити: М. Оробчука, В. Зеленка, Н. Зеленко, які розкрили сутність управління процесами функціонування пенсійної системи першого рівня і показали шляхи їхнього розвитку [1, с. 363—369]; О. П. Кириленко і Г. І. Козак, які розробили підходи до захисту пенсійних накопичень у контексті інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів [2, с. 38—49]; В. Г. Мельничука, який визначив тенденції розвитку пенсійних систем України [3, с. 66—76].

Основною ціллю статті є дослідження проблематики створення ефективної пенсійної системи в Україні, яка сприятиме фінансовій стабільності держави. Серед поставлених завдань є такі:

- визначити проблеми розвитку пенсійної системи України;
- задати критерії ефективної пенсійної системи;
- сформулювати основи стратегії пенсійного розвитку в Україні;
- розробити основні заходи для забезпечення збалансованості і довгострокової фінансової стійкості пенсійної системи.

**Результати досліджень.** Одним із базових чинників економічного розвитку в сучасній цивілізованій державі є ефективно функціонуюча пенсійна система. Водночас сучасні розвинені пенсійні системи являють собою складні об'єкти державного управління. Таким чином, для проведення аналізу ефективності функціонування пенсійної системи недостатньо традиційного інструментарію, застосовуваного для будь-якого іншого об'єкта державного господарства або соціальної інфраструктури країни, оскільки у процесі реалізації пенсійного забезпечення задіяна велика кількість учасників, а також на її розвиток впливають численні зовнішні чинники (що діють усередині країни). Крім того, в Україні часто змінюються правові основи і принципи пенсійного забезпечення, включаючи законодавство.

Так, до проблем розвитку пенсійної системи України, які викликані макроекономічними, соціально-трудовами і демографічними факторами, слід віднести такі:

- довгострокова фінансова незбалансованість, покриття якої здійснюється за рахунок постійно зростаючого обсягу трансфертів із державного бюджету до бюджету Пенсійного фонду України (ПФУ) [1, с. 363—369];
- низький рівень пенсійного забезпечення як в абсолютному, так і у відносному вираженні;
- нерівність умов формування пенсійних прав (зокрема, між найманими працівниками і самозайнятим населенням, між різними категоріями найманих працівників);

- втрата пенсійних прав, передусім, унаслідок недоіндексації внесків і їхнього неадекватного обліку (або недообліку) — зокрема щодо солідарної частини тарифу і т. п.

Протягом усієї історії функціонування Пенсійного фонду України не було жодного року, коли цей інститут міг себе повністю забезпечити. Пенсійний фонд України є суб'єктом функціонування розподільчої складової пенсійної системи України. Згідно із українським законодавством, вона побудована на принципі солідарності поколінь. Так, матеріальні кошти, акумульовані в бюджет Пенсійного фонду України у формі податку (єдиного соціального внеску), розподіляються між теперішніми пенсіонерами [4, с. 2—35]. Проте цих коштів недостатньо для забезпечення пенсіонерів теперішніми виплатами, і тому бюджет пенсійного фонду щорічно дотується з боку державного бюджету. Структуру бюджету Пенсійного фонду України зведено в *табл. 1*.

Таблиця 1

**Зведений бюджет Пенсійного фонду України за 2016—2018 рр.**

Показники		Роки			Сер. річ. темп приросту, %	
		2016	2017	2018	2016—2018	2017—2018
Доходи	Власні доходи з урахуванням залишку, тис. грн	112 574 334,1	159 780 190,8	203 856 832,8	34,57	27,59
	Відсоток власних доходів з урахуванням залишку, %	43,86	54,49	57,60	-	-
	Кошти державного бюджету України, тис. грн	142 586 226,6	133 458 626,3	150 090 990,1	2,60	12,46
	Відсоток коштів державного бюджету України, %	55,55	45,51	42,40	-	-
Усього доходів	Номінальна величина, тис. грн	256 668 872,4	293 239 887,3	353 947 823,0	17,43	20,70
Видатки	За рахунок власних доходів, тис. грн	202 095 626,6	226 675 672,6	259 166 685,1	13,24	14,33
	Відсоток видатків за рахунок власних доходів, %	79,74	77,77	72,27	-	-
	За рахунок коштів державного бюджету, тис. грн	51 344 928,10	64 790 631,60	99 437 904,20	39,16	53,48
	Відсоток видатків за рахунок коштів державного бюджету, %	20,26	22,23	27,73	-	-
Усього видатків	Номінальна величина, тис. грн	253 448 506,5	291 467 346,4	358 604 589,3	18,95	23,03

*Примітка.* Сформовано за [5].

Отже, на основі даних *табл. 1* бачимо, що 2018 року 42,4 % доходів ПФУ становили дотації з державного бюджету. Проте, даний показник протягом трьох років у відсотковому вираженні знижувався, що свідчить про позитивну динаміку. Окрім того, бачимо, що середньорічне зростання величини доходів бюджету ПФУ становило 17,43 %, і в основному це зростання відбулося за рахунок зростання власних доходів ПФУ на 34,57 %.

Проаналізувавши динаміку бюджету ПФУ, слід розглянути показники функціонування пенсійної системи України з позиції об'єкта, а саме пенсіонера, який отримує пенсію. У *табл. 2* зведено показники середньої заробітної плати і пенсії, а також кількість офіційно працевлаштованих громадян і пенсіонерів. Протягом останні трьох років спостерігається позитивна тенденція в динаміці середньої заробітної плати (середньорічне зростання на 31,77 %), середньої пенсії (+20,29 %) і кількості платників соціального внеску — офіційно працевлаштованих осіб, які здійснюють виплати до ПФУ (+1,41 %).

**Базові показники для оцінки ситуації з пенсійним забезпеченням в Україні  
(з позиції населення)**

Показники	Роки			Середній річний темп приросту, %	
	2017	2018	2019	2017—2019	2018—2019
Середня зарплата, грн	4 686	6 598	8 137	31,77	23,33
Середня пенсія, грн	1 828	2 479	2 645	20,29	6,70
Кількість пенсіонерів, млн осіб	11 956,1	11 725,3	11 470,4	-2,05	-2,17
Кількість платників соціального внеску, млн осіб	12 827,1	12 871,4	13 191,5	1,41	2,49

*Примітка.* Сформовано за [5; 6].

Проблему нерівності умов формування пенсійних прав можна розглядати під різним кутом. З одного боку, в Україні відсутній механізм валоризації пенсій, з другого різниця між середньою і мінімальною пенсіями становила 2019 року 1 000 грн (розмір мінімальної пенсії станом на 1 грудня 2019-го — 1 638 грн). Не слід забувати про податкову дискримінацію щодо нарахування пенсійних зобов'язань для найманих працівників і самозайнятих підприємців. Наприклад, найманий працівник із місячною заробітною платою в 10 000 грн сплачуватиме 18 % Єдиного соціального внеску (ЄСВ) на місяць (1 800 грн), тоді за рік його чистий прибуток становитиме 98 400 грн, а сума сплаченого ЄСВ — 21600 грн. Тоді як фізична особа — підприємець (ФОП), діяльність якого оподатковується за спрощеною системою другої групи, з лімітом річної виручки в 1,5 млн грн (станом на 2019 р.), щомісячно сплачує ЄСВ у розмірі 918,06 грн (22 % від мінімальної заробітної плати станом на 2019 р.). Тобто умовний ФОП на рік оплачуватиме ЄСВ у розмірі 11 016,72 грн, а найнятий працівник — 21 600 грн за умови, що прибуток першого в рази вищий [7].

Як наслідок, виникають такі проблеми, як зрівняння пенсій, брак стимулів для активної і довгострокової участі працівників у формуванні своїх пенсійних прав, неефективність / відсутність страхового механізму формування пенсійних прав і критеріїв допустимого обсягу їхнього солідарного перерозподілу, що обумовлені факторами внутрішнього середовища функціонування пенсійної системи.

До основних критеріїв ефективності страхової пенсійної системи, на нашу думку, слід віднести:

- еквівалентність пенсійних прав і зобов'язань;
- довгострокова фінансова збалансованість бюджету страховика;
- гарантії мінімального рівня соціального забезпечення пенсіонерів.

Таким чином, ефективність пенсійної системи можна оцінювати за такими параметрами. По-перше, вона повинна аналізуватися з інституційної позиції: наскільки система пенсійного забезпечення виконує свою головну функцію — реалізацію економічних інтересів застрахованих осіб-пенсіонерів. По-друге, вона повинна оцінюватися як складова частина економічної системи країни (з позиції впливу на економіку, зокрема, наскільки вона обтяжлива для державного бюджету), тобто як фіскальне навантаження на економіку. По-третє, ефективність пенсійної системи повинна враховувати інтереси страхувальників, тобто наскільки вона обтяжлива для бізнесу і сприяє його інноваційному розвитку.

Відсутність базових страхових принципів в українській пенсійній системі є головним стримувальним фактором її перетворення у страхову пенсійну систему, адекватну ринковим трудовим відносинам [8, с. 128—138].

Таким чином, цілями розроблення комплексу заходів з удосконалення чинної української пенсійної системи, виходячи із завдання послідовної реалізації страхових принципів, повинні стати ось такі:

1. Забезпечення довгострокової фінансової стійкості пенсійної системи. Для цього потрібно забезпечити фінансову стійкість кожного з елементів пенсійної системи України. Солідарна система першого рівня, представлена діяльністю ПФУ, повинна рухатися в



напрямі самофінансування і зменшення залежності від державних дотацій. Що стосується другого і третього рівнів, то тут потрібне законодавче доопрацювання механізмів функціонування систем, контрольованого регулювання ринку приватних пенсійних інститутів і популяризація накопичувального пенсійного забезпечення серед населення.

2. Підвищення розміру трудової пенсії до рівня європейських стандартів (коефіцієнт заміщення на рівні 60—70% ). Станом на нинішній день коефіцієнт заміщення пенсій в Україні коливається в межах 25—35 %. Причиною цього є низький рівень пенсії порівняно із середнім значенням заробітної плати, а також той факт, що українські пенсіонери отримують лише розподільчу пенсію першого рівня. Протилежна ситуація в європейських країнах, де сумарні пенсійні виплати формуються не лише на основі розподільчої державної пенсії, а й за рахунок накопичувальних пенсійних програм і приватних заощаджень. Саме тому в Європі середнє значення сумарного коефіцієнту заміщення становить 60 % (Чехія — 82,7 %, Ірландія — 79,7 %, Великобританія — 67,1 %, Німеччина — 58 %, Бельгія — 56,1 %) [9].

3. Надання державних гарантій мінімального рівня забезпечення всіх пенсіонерів. Згідно з українським законодавством при досягненні певного віку і виконання визначених умов призначається трудова пенсія. Проблема полягає не у відсутності державних гарантів для пенсіонерів, а в розмірі самого пенсійного забезпечення. Мінімальна пенсія в Україні 2009 року є найнижчою серед інших держав Європейського Союзу [10], і саме в напрямку її підвищення повинна бути сфокусована увага держави.

Для досягнення соціально прийняттого рівня пенсійного забезпечення слід ухвалити нові законодавчі норми, які будуть основою стратегії довгострокового розвитку пенсійної системи України. Такі нормативно-правові документи повинні передбачати:

- посилення економічних інструментів стимулювання, перш за все, найманих працівників та інших категорій зайнятого в економіці населення до особистої участі у формуванні власних пенсійних прав;
- створення стимулів участі в корпоративних і приватних пенсійних системах для середнього класу [11, с. 243—256];
- посилення держбюджетного (цільового трансфертного) регулювання і безпосередньої участі держави в гарантуванні фінансової забезпеченості виплати всіх видів пенсій.

Для забезпечення другої стратегічної мети пенсійної реформи, а саме — забезпечення збалансованості і довгострокової фінансової стійкості пенсійної системи, законодавчі норми повинні передбачати:

- диверсифікацію тарифної політики для різних професійних, демографічних і матеріально забезпечених груп населення;
- установа системи бюджетної підтримки рівня страхової навантаження для суб'єктів економічної діяльності [12, с. 38—63];
- трансформацію фактичного дворівневого економічного механізму формування пенсійних прав у трирівневий із відповідним розвитком трирівневої моделі пенсійної системи (солідарної, державної накопичувальної, індивідуально накопичувальної) [13, с. 5—12];
- створення економічних умов і стимулів для оптимізації пропорцій накопичувального і розподільного сегментів пенсійної системи.

Усі подальші дії щодо розвитку пенсійної системи повинні бути спрямовані на вироблення економічних механізмів реалізації комплексів конкретних заходів за цими напрямами.

Досягти стабільного функціонування пенсійних систем у зовнішньому середовищі можна шляхом обліку в економічних механізмах формування пенсійних прав працівників (тобто в параметрах пенсійної системи) усіх базових макроекономічних і демографічних показників, своєчасної та оперативної модернізації основних інститутів пенсійної системи, забезпечення наступності та збереження соціально-страхового принципу функціонування

пенсійної системи, згідно з яким пенсія має являти собою реальну еквівалентну компенсацію втраченої заробітної плати (доходів) кожного працівника.

**Висновки.** Як показала практика всіх попередніх перетворень української пенсійної системи (1991, 1998, 2004, 2011, 2014 рр.), недостатнім є проведення тільки інституціональних і параметричних реформ, які торкаються виключно пенсійної системи, оскільки будь-яка пенсійна система є складовою частиною фінансової системи держави і безпосередньо залежить від конкретних умов поточного і довгострокового соціально-економічного розвитку. При цьому серед проблем розвитку страхової пенсійної системи головними є хронічний дефіцит бюджету ПФУ і зниження індивідуального коефіцієнта заміщення втраченого заробітку, на який нараховувалися страхові внески. Окрім того, нараховані страхові внески робітників для забезпечення теперішньої трудової пенсії у старості не можуть бути повністю врегульовані всередині пенсійної системи без участі держави, тому що вони передусім залежать від макроекономічної ситуації у країні. Водночас в умовах фінансової кризи і впровадження адекватної бюджетно-фінансової політики пенсійна система повинна розглядатися не як інструмент регулювання збалансованості держбюджету поточного планового періоду, а як один із базових чинників стійкості довгострокового розвитку економіки і гарантії її соціальної стабільності.

#### Література

1. Оробчук М., Зеленко В., Зеленко Н. Управління процесами формування коштів пенсійного фонду України. *Вісник Національного університету імені Івана Франка*. 2008. № 39. С. 363—369.
  2. Кириленко О. П., Козак Г. І. Захист пенсійних накопичень у контексті інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів. *Фінанси України*. 2012. № 2. С. 38—49.
  3. Мельничук В. Г. Тенденції розвитку пенсійної системи України. *Фінансово-економічне регулювання*. 2010. № 4. С. 66—76.
  4. Lisenkova K. Pension reform in a rapidly ageing country: the case of Ukraine / University of Strathclyde Business School, Department of Economics. *Working papers*. 2011. № 11 (26). P. 2—35.
  5. Видатки та доходи бюджету фонду / Пенсійний фонд України. URL : <https://www.pfu.gov.ua/statystyka/vydatky-ta-dohody-byudzhetu-fondu/page/3/> (дата звернення: 10.03.2020).
  6. Демографічна та соціальна статистика / Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.03.2020).
  7. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 27.02.2020 № 2464-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 2—3. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17> (дата звернення: 05.03.2020).
  8. Berezina S. Perspectives of accumulation of funds in the accumulative pension insurance system of Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*. 2017. № 14 (2). P. 128—138.
  9. Pensions at a Glance Database. *OECD*. URL : <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=PAG> (Date of access: 10.03.2020).
  10. Перерахунок пенсій з 1 липня 2019 року / Головне управління Пенсійного фонду України. 2019. URL : <https://www.pfu.gov.ua/kv/128496-pererahunok-pensij-z-1-lipnya-2019-roku> (дата звернення: 10.03.2020).
  11. Kozak G. I. Private pension funds in the pension system of Ukraine: the risks of functioning. *Analysen und Ansichten zur Wirtschaftsentwicklung in der Ukraine. Eine Sicht ukrainischer Forscher zu Theorie und Praxis*. Berlin, 2013. P. 243—256.
  12. Góra M., Rohozynsky O., Sinyavskaya O. Pension reform options for Russia and Ukraine: A critical analysis of available options and their expected outcomes / Center for Social and Economic Research. Warsaw, 2010. P. 38—63.
  13. Betliy O., Giucci R. Pension reform in Ukraine. Comments on the main features of the current Draft Law / German Advisory Group, Institute for Economic Research and Policy Consulting. *Policy Paper Series*. Berlin, 2011. № PP/01. P. 5—12.
- Статтю рекомендовано до друку 02.12.2020.* © Вовчак О. Д., Гальків Л. І., Кулініч Т. В., Жайворонек І. Р.

#### References

1. Orobchuk, M., Zelenko, V., & Zelenko, N. (2008). Upravlinnia protsesamy formuvannia koshtiv pensiinoho fondu Ukrainy [Management of the processes of formation of the pension fund of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka — Bulletin of the Ivan Franko National University*, 39, 363—369 [in Ukrainian].
2. Kyrylenko, O. P., & Kozak, G. I. (2012). Zakhyst pensiinykh nakopychen u konteksti investytsiinoi diialnosti nederzhavnykh pensiinykh fondiv [Protection of pension savings in the context of investment activities of private pension funds]. *Finansy Ukrainy — Finance of Ukraine*, 2, 38—49 [in Ukrainian].
3. Melnychuk, V. G. (2010). Tendentsii rozvytku pensiinoi systemy Ukrainy [Trends in the development of the pension system of Ukraine]. *Finansovo-ekonomichne rehuliuвання — Financial and economic regulation*, 4, 66—76 [in Ukrainian].
4. Lisenkova, K. (2011). Pension reform in a rapidly ageing country: the case of Ukraine. University of Strathclyde Business School, Department of Economics. *Working papers*, 11 (26), 2—35.
5. Pensiinyi fond Ukrainy. (n. d.). *Vydatky ta dokhody biudzhetu fondu [Expenditures and revenues of the fund budget]*. Retrieved March 10, 2020, from <https://www.pfu.gov.ua/statystyka/vydatky-ta-dohody-byudzhetu-fondu/page/3/> [in Ukrainian].
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (n. d.). *Demohrafichna ta sotsialna statystyka [Demographic and social statistics]*. Retrieved March 10, 2020, from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

7. Verkhovna Rada Ukrainy. (2011). Pro zbir ta oblik yedynoho vnesku na zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia: Zakon Ukrainy vid 27.02.2020 № 2464-VI [On the collection and accounting of a single contribution to the obligatory state social insurance: Law of Ukraine of 27.02.2020 № 2464-VI]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2—3. Retrieved March 5, 2020, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17> [in Ukrainian].
8. Berezina, S. (2017). Perspectives of accumulation of funds in the accumulative pension insurance system of Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*, 14 (2), 128—138.
9. OECD. (n. d.). Pensions at a Glance Database. Retrieved March 10, 2020, from <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=PAG>.
10. Holovne upravlinnia Pensiinoho fondu Ukrainy. (2019). *Pererakhunok pensii z 1 lypnia 2019 roku [Recalculation of pensions from July 1, 2019]*. Retrieved March 10, 2020, from <https://www.pfu.gov.ua/kv/128496-pererahunok-pensij-z-1-lypnya-2019-roku> [in Ukrainian].
11. Kozak, G. I. (2013). Private pension funds in the pension system of Ukraine: the risks of functioning. *Analysen und Ansichten zur Wirtschaftsentwicklung in der Ukraine. Eine Sicht ukrainischer Forscher zu Theorie und Praxis*. Berlin.
12. Góra, M., Rohozynsky, O., & Sinyavskaya, O. (2010). Pension reform options for Russia and Ukraine: A critical analysis of available options and their expected outcomes. Center for Social and Economic Research. Warsaw.
13. Betliy, O., & Giucci, R. (2011). Pension reform in Ukraine. Comments on the main features of the current Draft Law. German Advisory Group, Institute for Economic Research and Policy Consulting. *Policy Paper Series, PP/01*, 5—12. Berlin.  
*The article is recommended for printing 02.12.2020.* © Vovchak O., Halkiv L., Kulinich T., Zhayvoronok I.